

се обвинат КПЈ и македонското движење предводено од НОФ како решавачки фактор за поразот на ДАГ...“ (стр. 311)

На македонските ослободителни организации од егејскиот дел на Македонија, Народноослободителниот младински сојуз — НОМС (1945), и Антифашистичкиот фронт на жените — АФЖ (1945), како и на културно просветната дејност на НОФ, посветен е седмиот дел „Развојот и активоста на општествените организации“ (313 — 359).

Во последниот дел „Поразот на демократското движење — 1949 година“ (361—384), обработен е воениот пораз на ДАГ како последица на битките на Кајмакчалан, Вичо и Грамос. Сеопфатно се изнесени и оценките на КПГ за причините на поразот на ДАГ, дефинирани во московскиот документ, партиската конференција на КПГ во Бурели — Албанија и нејзиниот Шести пленум, што следствено довело до апсење на раководителите на НОФ и префрлу-

вањето на припадниците на ДАГ и цивилното население од Албанија во СССР и во источно-европските земји.

На крајот во епилогот следи констатацијата на авторот, дека поразот на ДАГ покрај човечките жртви и материјалните штети го довеле македонскиот народ во Егејска Македонија повторно „...во положба на жесток терор и интензивна политика на денационализација и асимилација спроведувана со најразлични средства. Во такви околности тој беше исправен пред задачата за запазување на своето физичко отстојување и одбрана на својата национална самобитност.“ (391)

Со својата обемност и исцрпност монографијата на д-р Ристо Кирјазовски, претставува значаен придонес кон проучувањето на историјата на македонскиот народ од Егејска Македонија, што несомнено ќе ја вброи во позначајните дела на поновата македонска историографија.

Лилјана ПАНОВСКА

Александар СПАСОВСКИ, Партизанското движење во Скопје и Скопско 1941—1945, Скопје 1984., 289.

Овој труд на авторот Александар Спасовски претставува дополнување и проширување на веќе одамна исцрпеното издание на Војно издавачкиот завод — Белград, објавено во 1971 година под наслов: Скопскиот НОП одред. Потребата од негово преименавање од Архивот на град Скопје, беше неминовна поради интересирањето на пошироката читачка јавност, а сè совпадна и со 40-го-

дишнината од ослободувањето на Скопје.

Поделен на десет поглавја, овој труд ја регистрира целокупната активност на Скопскиот Партизански одред, од неговото формирање во 1941 па сè до 1944 година, т.е. до вклучувањето на Одредот кон 16. бригада, со белешка од издавачот и предговор од авторот, презентирани на почетокот и списокот на борците

од Скопскиот Партизански одред во 1941 година, литература и регистар на личните имиња, на крајот од трудот.

Најпрво авторот ја прикажува воено-политичката ситуација во Скопје и околината со доаѓањето на 20 април 1941 година на првите доброволечки единици, кои подоцна ги замениле редовните бугарски единици, и нивниот обид преку формирањето на повеќе бугарски националистички организации да ја спроведуваат својата денационализаторска политика особено меѓу младината, со кратко задржување на предавничкото и опортунистичко држење во однос на новонастанатата ситуација во Македонија, на секретарот на ПК на КПЈ за Македонија Методија Шаторов-Шарло и прегледот на распоредот на окупаторските воени и полициски сили во Скопје и околината, со осврт на активноста на Партиската и Скоевската организација во градот во овој период. Во продолжение се зборува за формирањето на Скопскиот Партизански одред, на кого му претходеле поголем број активности од Партиската и Скоевската организација, кои преку извршување на повеќе диверзантски и демонстративни акции, како што била на пр. демонстрацијата по повод 2 август 1941 година, го искажувале јавното незадоволство на народот и сите прогресивни сили кон бугарските „ослободители“, што на 22 август 1941 година ќе кулминира со формирањето на Скопскиот Партизански одред на Водно, составен од диверзантски групи од Скопје. Авторот дава преглед на консолидирањето на Одредот во наредниот период кога од 14 борци во почетокот,

во септември бројната состојба му се зголемила на 25, со осврт на политичкото делување на Одредот на Скопска Црна Гора, потоа за мерките што окупаторот ги преземал за борба против Одредот во текот на октомври и вооружените акции на Одредот, заклучно со привременото расформирање на Одредот на 2 ноември 1941 година.

Меѓутоа иако Одредот бил расформиран а дел од членовите на МК и МВШ биле провалени и уапсени, активноста околу формирање нов одред не престанала. Напротив, како што во продолжение ќе истакне авторот, со консолидација на Партиската организација во градот, од крајот на 1941 година и почетокот на 1942, кога биле реорганизирани МК и МВШ со кооптирање и дополнување на нови членови, било овозможено во почетокот на 1942 година да се воспостават првите контакти со Партиската организација во Косово, со што биле во голема мерка при крај подготовките за обновување на Скопскиот партизански одред, кој на 17/18 април 1942 година и формално ќе се организира како одред. Потоа прикажани се акциите на теренот на Скопска Црна Гора, како што биле политичкиот собирач во с. Бродец, с. Побожје и други села во почетокот на мај, како и акцијата на непријателот против политичкото дејствување на Одредот и извршените провали во градот и нивниот одраз итн.

Ваквите акции на Одредот довеле до ширење на движењето на теренот на Карадак, со што ќе се овозможи создавање на повеќе Народноослободителни одбо-

ри по селата на Карадак, меѓу кои биле и првиот НОО формиран во јуни 1942 година во с. Бинач, во август во с. Врбовец итн., но и на преземените мерки на окупаторот за спречување на развојот на Одредот со врбување доушници и други предавници преку кои биле провалени голем број лица. Меѓутоа, како што забележува авторот, и четниците во текот на октомври направиле обид да го уништат Одредот, но поради присебноста и храброста на борците било избегнато уништувањето, со посебен опис на борбите со бугарската полиција од ноември во манастирот Св. Матејче и тешката борба од 11 декември кај манастирот Благовештение, каде во судирот со околу 60-тина бугарски полицајци и контрачетници Одредот се повеќе бројно се зголемувал и воено јакнел, така што се создале предуслови за негово засилување со нови воени единици. Во врска со тоа, разделен на групи, за полесно движење, тргнал кон Косово каде требало да се изврши спојување со Косовскиот одред. Првата група која тргнала за Космет преку Бинач на 2 јануари 1943 година, воспоставила врска со Обласниот комитет за Косово и Метохија. Така во почетокот на јануари 1943 година, бил формиран Скопско-Косовскиот партизански одред со 35 борци, кој успешно водел борбени дејствија против бугарските полицајци и воени сили во реонот на с. Бинач кон крајот на јануари, и борбата во с. Трболе со албанските квислиншки полицајци, што имало како последица уништување на дел од Одредот и негово расформирање во почетокот на февруари 1943 година.

Во продолжение на трудот, даден е преглед на подготовките на Партиската организација во градот за понатамошниот развој на борбата во I половина на 1943 година. Усилената работа на Партиската организација овозможила во пролетта 1943 година на теренот на с. Вратница да се исфрли партизанска група и нејзино спојување со Шарскиот одред, од Космет во летото 1943 година. Заеднички одредите, под заедничко име како Шарпланински, политички дејствувале на теренот, со што дале голем придонес за развојот на партизанското движење на подрачјето северно од Скопје. Исто така даден е осврт и на планот на ГШ на Македонија за развојот на НОД, по кој биле извршени подготовките на Партиската организација за реализација на планот на ГШ, што било во врска и со преименувањето на Одредот по вклучувањето со Кумановскиот, во Скопско-Кумановски одред од 10 октомври 1943. Покрај тоа, изложено е и преминувањето на Скопско-Кумановскиот и другите партизански единици од Скопска Црна Гора на теренот на Руен и Козјак, кои отстапувале пред сè позасилените активности од комбинирани бугарско-контрачетнички сили во текот на октомври и ноември, посебно засилени со провалата од 18 октомври и последиците кои произлегле од неа. Сето тоа придонело раекцијата да се засили меѓу населението и Одредот, што имало влијание дел од Шарпланинскиот одред да се приклучи кон Скопско-Кумановскиот одред на теренот на Руен и Козјак во средината на ноември 1943 год.

Во тој контекст, авторот посебно го разгледува ослободител-

ното движење на подрачјето на Скопје во 1944 година, со опис на положбата на окупаторската власт и работата на Партиската организација и развојот на НОД во услови на прогони од бугарската полиција и Гестапо. Тоа имало за последица формирање партизански одред на теренот на Поречието со задача собирање нови борци од градот кои бега-ле пред разбеснетиот окупатор. Неговото формирање е извршено на 12 мај 1944 година, во с. Капино, од кога авторот ја следи и опишува активноста на Одредот сè до летото 1944 година, т.е. до 31 август кога над с. Булачани од ослободените политички затвореници, од доброволците од градот и селата и од борците на Одредот, бил формиран нов партизански одред на Скопска Црна Гора. Исто така, разработени се и приликите по капитулацијата на Бугарија и мерките на германските власти со цел да ја задржат територијата и контрираат ситуацијата во градот. На крајот даден е преглед на омасувањето на НОД во Скопска околина и борбата што Одредот ја водел со

балистите во реонот на Света Петка и заминувањето на главнината на Одредот кон Издеглавје и Жегљане, со посебен осврт на борбата што ја водел дел од Одредот на Карлијак и на Скопска Црна Гора, заклучно со при соединувањето кон 12 и 16 бригада во почетокот на II половина на октомври 1944 година.

Како заклучок на крајот треба да се истакне дека трудот на А. Спасовски претставува несомнен придонес кон разјаснувањето на борбените дејствија на Скопскиот партизански одред од 1941 до 1944 година. Прикажана е целокупната активност, со опишување на акциите и работата меѓу населението што имало несомнено голем резултат за разгорувањето на масовното Народно-ослободително движење во овој крај.

Во секој случај, овој труд заслужува внимание бидејќи претставува интересно градиво во нашата историографија и за пошироката јавност.

Горѓи МАЛКОВСКИ

Стоилко ИВАНОВСКИ — ПЛАНИНСКИ, Чекорења кон слободата, Детска радост, Скопје, 1984

Посветена на четириесетгодишницата од Првото заседание на АСНОМ, а наменета за најмладите читатели, при крајот на 1984 година излезе од печат книгата под горниот наслов.

Авторот на книгата, Стоилко Ивановски-Планински, повторно се навраќа на двете негови животни преокупации и цели: Ослободителната војна на својот народ за која тој уште од најмла-

ди години се определил како сковец, подоцна член на КПЈ, партизан, политички комесар и организатор на борбата во Велешкиот и Прилепскиот крај. Втората преокупација и животна цел му е еден дел од својата животна активност да посвети на најмладото поколение — иднината на својот народ, за што се определил и го избрал позивот УЧИТЕЛ.